

Нови оригоцерас из београдске околине.

Написао

П. С. Павловић,

Београд.

Са 5 слика у тексту.

Године 1909, кад је започета израда детаљне геолошке карте београдске околине, тадашњи државни геолог, пок. др. *Дим. Аншула* добио је задатак да картира авалску област. Задржавајући се подуже у околини села Врчина (ЈИ. од Авале) прикупио је неколико крупних меланопсиса из жутих пескова у обали потока Карагаче, који се, испред поменутог села, улива у Врчинску Реку. Ови меланопсиси (из групе *Melanopsis Martiniana* Fér.) пали су у очи *Аншули* не само са својега веома великог пораста, већ су имали и нарочите гукe и израштаје по површини, те је — поред другог петрографског материјала — донео повише примерака, које је уступио Музеју, давши му у исто време и потребне податке о месту њихова нахођења.

Ситни фосили, који су пажљиво издвојени из љуштурса ових гастропода, указивали су одмах на богаство и разноликост микрофауне. И доиста, већ прва екскурзија, која је — због удаљености од Београда у то доба — веома кратко време трајала, дала је богате резултате. Жути карагачки пескови одликују се, поред крупних и чворноватих меланопсиса из лирцејске групе, и мноштвом конгерија великог пораста и других понтиских мекушаца. Ови пескови у горњем току Карагаче налажу непосредно на обалски серпентин, серпентински детритус и његове производе распадања. Интересантан је прелаз пескова у конгломерат јако затворене боје. Чини утисак стена из врло старих формација. Да је понтинске старости показују, овда онда, пресеци од помених меланопсиса и конгерија.

Неколико врло великих конгерија, које су у песковима ретко добро очуване, нагнале су ме, да правим почешће излете и резултат тога рада са шест великих и дужих екскурзија пре рата, у којима су редовно била најмање по два члана из Музеја Српске Земље — био је: да сам нашао и издвојио велики број ситних

мекушаца, који су се доцније показали као нове врсте. Међ га-строподима нашао сам чак и два нова рода.

Предузимајући лагано студију појединих облика, морао сам сродне типове упоређивати са сличним из познатих места у Хрватској, Маџарској, околини Беча, а у првом реду из познатих наших локалности из атара села Рипња и Бегалице. На овај начин и трагајући за развићем доњепонтских слојева, нашао сам, поред познатих места у поменутиим селима, и нова места нахођења.

За упоређење са маркушевачком фауном послужила ми је богата збирка из овог места, коју сам, још 1895. године, сакупио у друштву са тадашњим асистентом зоолошког музеја, г. проф. А. Малчевићем, а коју је пок. проф. С. Брусина имао доброту прегледати. Збирка се та сада налази у Музеју Српске Земље, заједно са највећим делом облика из Србије, који су проф. Брусини послужили као материјал за његов чланак у Геолошким Аналима Балканског Полуострва.¹⁾ Поред тога за исти посао користио сам се и фауном конгериских слојева из Бруна код Беча и из околине Блатнога Језера. Прву сам сакупио сам 1894. год. а другу добио од г. Ј. Халавача геолога угарског геолошког завода у Пешти.

Карагачка фауна, као што је поменуто, веома је богата. Броји преко 90 врста. Многе сам приказао на неколиким седницама Српског Геолошког Друштва. Надам се да ћу моћи изнети целу фауну, чим прибавим за време рата упропашћене извесне врло важне и ретке књиге и монографије. На овом месту приказаћу само један детаљ из карагачке фауне, која се богатством једначи са класичним местима: Рипањ, Бегалица, Маркушевац, Тиње, Леоберсдорф и т. д., а у извесним мекушачним групама и премаша их.

Саопштићу сада само опис једнога новог оригоцераса, коме сам, у част нашега заслужнога геолога и истраживача Крапинског Човека, г. проф. Горјановића, дао име:

Orygoceras Gorjanovići nov. spec.

(Сл. 1, 2 и 3)

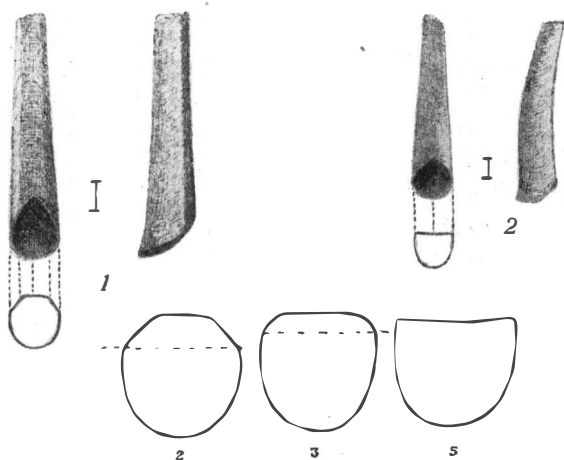
Одвајајући љуштуре глатких оригоцераса из врчинских жутих пескова, пао ми је у очи један купасте, глатке површине *Orygoceras*, који дуго нисам могао изједначити ни са једним обликом из Србије. У збирци овога рода из Маркушевца запазио сам Брусини *Orygoceras cnetopsis*. У „Glasniku Hrvatskog Prirodoslovnog Društva“ (God. VII, Zagreb 1892., str. 171—172)²⁾ Брусина га овако

¹⁾ Брусина С., Одломци српске терцијарне малакозоологије. (Геолошки Анали. Књ. IV и V). Београд 1892—1893.

²⁾ BRUSINA S., Fauna fossile terziaria di Markuševac in Croazia.

карактерише: „Сви до сад описани оригоцераси као и *Oryg. fistula* BRUS. из Рипња у Србији имају гротло (апертуру) — или боље рећи попречни пресек цеви — више или мање овално или елиптично, док је код овога апертура мање више неправилно полукружна, с једне стране угласта. Ово долази отуда, што је цев с једне стране конвексна а с друге више или мање равна. Цевчица има изглед кости или боље рећи цеванице у минијатури“. Зато је BRUSINA овај оригоцерас и назвао *Orygoceras cnemopsis*.

Из приложених слика врчинског *Oryg. Gorjanovići* nov. spec. (сл. 1—3) и *Oryg. cnemopsis* BRUS. (сл. 4 и 5) јасно се види и разлика између ове две врсте. Док је код Брусинине врсте предња страна од љуштуре испупчена — округласта — а задња готово равна, код *O. Gorjanovići mihi* то није случај. Његова задња страна састављена је од три равни: задње, најшире, и две, лево и десно, на прелазу ка предњој. Ове две уже стране — које би могли замислити да постају зарубљивањем ивица на саставу предње (конвексне) и задње (равне) површине од *Orygoceras cnemopsis* BRUS. — у неколико примерака врчинских, као што показује шема на сл. 2 и 3, могу бити шире или уже.

Још један карактер одликује врчинску врсту и од поменуте маркушевачке и од свију осталих оригоцераса. Са задње стране цеви љуштурса је јако језичасто усечена. Ово обележје не види се (на Таб. II., сл. 41—44) на сликама *Oryg. cnemopsis* BRUS. у Брусининој Иконографији, нити у свима осталим врстама овога рода нацртаним на истој табли и у истом делу.

Потпуности ради да (са резервом) поменем, да би, можда, у Маркушевцу нашој врсти одговарала из Иконографије она под

бр. 44 на II таб. Примерак је мали, јако изломљен, а уз ово дело на жалост, нема ни најзбивенијег описа, да би се ишта поуздано могло рећи.

P. S. Pavlović: Sur une nouvelle espèce d'Orygoceras des environs de Beograd.

Résumé.

Dans cette note l'auteur décrit sous le nom d'*Orygoceras Gorjanovići* n. sp. (fig. 1—3) une nouvelle espèce des orygoceras lisses, provenant du village de Vrčin près de Beograd, qui par la richesse de sa faune des couches à congéries inférieures s'élève au même rang que les gisements de Ripanj, de Begaljica, de Markuševac, de Tinnye, de Leobersdorf etc. Elle ressemble par quelques traits à l'*O. cnemopsis* BRUS. de Markuševac près de Zagreb, mais la différence entre ces deux espèces devient claire d'après les dessins ci-joints. Chez *O. cnemopsis* (fig. 4 et 5) la face antérieure de la coquille est convexe-arrondie et la face postérieure est presque plane. Chez *O. Gorjanovići* la face postérieure est formée par trois surfaces planes: une médiane qui est la plus large et deux laterales (droite et gauche). Ces deux dernières surfaces, dont l'origine peut être expliquée par la découpeure des côtes, qui se forment chez l'*O. cnemopsis* à la jonction de la face antérieure (convexe) avec la face postérieure (plane), sont plus ou moins larges (fig. 2 et 3). Il existe encore un trait, qui distingue cette espèce de tous les orygoceras connus, notamment une découpeure profonde en forme d'une langue, qui se trouve sur la face postérieure de la coquille. Pareille découpeure ne se voit ni chez *O. cnemopsis* (BRUSINA, Iconographia, tab. II, fig. 41—43) ni chez autres orygoceras, présentés sur la même table.

Il faut remarquer encore que la petite forme de Markuševac, dessinée par M. BRUSINA dans son Iconographia (tab. II, fig. 44), se rapproche à l'espèce décrite, mais on ne peut dire rien déterminé vu le manque de description.

SOCIETAS SCIENTIARUM NATURALIUM CROATICA

GLASNIK

NAUČNI ČASOPIS ZA PRIRODNE NAUKE
IZDAJE HRVATSKO PRIRODOSLOVNO DRUŠTVO U ZAGREBU
GODIŠTE XXXVI/XXXVII 37. i 38.

S P O M E N I C A

U POČAST

GOSPODINU PROFESORU

DRU DRAGUTINU GORJANOVIĆ-KRAMBERGERU

PRIGODOM 70-GODIŠNJICE NJEGOVOG ROĐENJA

I

50-GODIŠNJICE NJEGOVOG ZNANSTVENOG RADA

SA 22 TABLE, 6 TABELA, 2 KARTE, 130 SLIKA U TEKSTU,
PORTRETOM PO ULJENOJ SLICI M. CRNČIĆA I SLIKOM
BRONČANE PLAKETE KIPARA JEANA-IVANOVIĆA

X E N I A

HONORIBUS

ILLUSTRISSIMI DOMINI PROFESSORIS

DOCTORIS CAROLI GORJANOVIĆ-KRAMBERGER

CUM VITAE SEPTUAGESIMO ANNO EXPLETO ASSIDUI

LABORIS SCIENTIFICI SEMISAECULUM CELEBRARET

DEDICATA

CUM XXII TABULIS, VI TABELLIS, II CHARTIS, CXXX FIGURIS
IN TEXTU ET IMAGINIBUS TABULARUM OLEATAE M. CRNČIĆ
PICTORIS ET AENAE JEAN-IVANOVIĆ SCULPTORIS

ZAGREB 1925/26

VLASNIŠTVO I NAKLADA HRV. PRIRODOSLOVNOG DRUŠTVA

CURA SUMPTIBUSQUE

SOCIETATIS SCIENTIARUM NATURALIUM CROATICAE